

כהנא עכשיו

ניל בר

האידיאולוגיה הכהניסטית היא המפתח להבנת הפוליטיקה הישראלית העכשווית, גם כשהיא מיושמת על ידי שחקנים פוליטיים שאינם כהניסטים. מה שלמראית עין נדמה כפרובוקציות אימפולסיביות, טעויות דיפלומטיות או לשון חסרת אחריות הוא למעשה יישום שיטתי ומכוון של דוקטרינה אידיאולוגית שמטרתה לנתק את ישראל מהמערב. הניתוק הזה אינו תוצר של נסיבות או של כישלון מדיני. הוא משרת מטרה תיאולוגית מוצהרת: רק כשישראל תישאר לבדה, ללא כל תמיכה, יוכל האל להתגלות

אוקטובר 2025

באמצע חודש ספטמבר השנה נשא ראש הממשלה בנימין נתניהו נאום שזכה במהרה לכינוי "נאום ספרטה". הנאום הרים שטיח מטפורי והחזיר לדיון הציבורי נושא שישראלים רק לעיתים רחוקות דנים בו, ולעיתים רחוקות עוד יותר מבקשים להכריע בו. הנושא אינו חדש; השאלה אם ישראל דומה, או צריכה להידמות, לספרטה או שמא לאתונה העתיקה הטרידה כבר את האבות המייסדים מיום הקמת המדינה.

השאלה הזאת לא רק נבעה מתוך הדיכוטומיה ההיסטורית (השגויה) שמבדילה בין ספרטה כמעצמה לוחמת הששה אלי קרב ובין אתונה כמגדלור הפילוסופיה והדמוקרטיה. היא גם מקבעת את התפיסה שלפיה ספרטה הייתה חברה סגורה ומסוגרת שנמנעה ממגע עם יוונים וברברים כאחד, בניגוד לאתונה, שקיבלה מידי אידית הול, אחת הקלסיקאיות הבולטות כיום, את הכינוי המחמיא "החברה הפתוחה".

[1]

כך או כך, ראש הממשלה הראשון של ישראל, דוד בן-גוריון, שבעצמו קרא יוונית עתיקה, הוא שניסה למזג לראשונה בין שני הדימויים ולקחת מכל עיר את המאפיינים הנכונים בעיניו לעיצוב דמותה של המדינה הצעירה. כשנה לפני קום המדינה, כשזיכרון השואה עוד היה טרי, הכריז: "יוכל העם היהודי להישען רק על עצמו, ולבטוח יוכל רק בעצמו". גישה דומה ליוותה אותו גם לאורך שנותיה הראשונות של המדינה. בנאום שנשא ב־27 באפריל 1955, קבע: "דאגה אחת מקננת בליבם [של תושבי המדינה]: מה אומרים הגויים. [...] עתידנו אינו תלוי במה יאמרו הגויים, אלא במה יעשו היהודים". אבל גישתו זו לא

הייתה אבסולוטית, ובמקביל לגישת ה"או"ם שמוס" הידועה שלו הוא גם החזיק בשאיפה כנה שלא לקיים מדינה שחיה על חרבה, לבדה, במנותק מהעולם הסובב אותה. ב־1956, לאחר מבצע קדש, כתב: "איננו נושאים את עינינו להיות ספרטה, אסור לנו להסיח את דעתנו - שהמטרה הסופית שלנו ביחסים בינינו לבין שכנינו היא מטרה של שלום וחיים משותפים". והוא כמובן לא היה היחיד שאחז באחת הגישות או ניסה לשלב בין שתיהן.

התקווה הזאת לחיים משותפים לא כוונה בלעדית רק לשכנינו, אלא לעולם כולו. ישראל אמנם לא החליטה מה יהיה המודל הנכון עבורה בנושאים מסוימים - למשל בנושא של חברה וצבא, המלווה אותנו עד היום - אבל בעניין המדיני הייתה הבחירה בין ספרטה לאתונה ברורה מאוד. לספרם של אברהם בן־צבי וגד ורשה, העוסק במדיניות החוץ של ישראל ואשר התפרסם לאחרונה, קראו מחבריו **להקיש על כל דלת**,^[2] בין השאר על שם גישתו של בן־גוריון. ישראל הצעירה והמתבגרת לא רק ניסתה לנצל הזדמנויות, היא גם עשתה כל שביכולתה כדי להקיש על כל דלת אפשרית כדי לא להישאר לבדה בזירה המדינית. במונחיו של בן־גוריון, חזון ישראל היה "עם ככל העמים" ולא "עם לבדד ישכון". ישראל, כך הוכרע, לא תהיה ישות מבודדת המקיימת משק אוטרקי מנותק, אלא "חברה פתוחה" המושיטה יד למי שרק יהיה מוכן לקבלה.

ישראל נולדה אל תוך עולם מקוטב. מייד עם תום מלחמת העולם השנייה נפל מסך הברזל, תחילה על אירופה ועד מהרה על העולם כולו. המדינה היהודית אמנם ניסתה לחתור ללגיטימציה בינלאומית וגם לשמר יכולת קיום עצמית עד כמה שרק ניתן, אבל הגיעה העת שבה היה עליה לבחור בין הגוש המערבי לגוש המזרחי. תחילה נדמה שהבחירה קלה: חיים ויצמן שאף לקשור את גורל ישראל עם בריטניה והמערב. אבל אל מול זכרם של המנדט והספרים הלבנים, האפשרות הסובייטית נראתה מזמינה מאוד: סטלין תמך בהקמתה של מדינת ישראל, חימש אותה בימי מלחמת העצמאות וזכה לתמיכה רחבה בקרב האליטה הסוציאליסטית הישראלית, שהחזיקה בערכים דומים לאלה של ברית המועצות.

ואולם אופיו הרודני של סטלין הקשה על התממשותו של חיבור כזה, וגם צעדים אנטי־ציוניים מובהקים של רוסיה ואנטישמיות פרועה הרחיקו את ירושלים מהצבע האדום. ביולי 1950 הביע בן־גוריון תמיכה מוצהרת ורשמית בקואליציה הלוחמת בקוריאה, בראשותה של ארצות הברית, והצהרתו הביאה לעצירת משלוחי הנשק הסובייטיים לישראל ולהסתתם אל אויבותיה, בעיקר אל מצרים. מאוחר יותר, ב־1956, עם ניתוק היחסים הרשמי בין ישראל לברית המועצות, נפלה החלטה שמגדירה את ישראל עד היום: ברית רשמית בין ישראל למערב. הברית הזאת היא לא רק צבאית ומדינית, אלא גם תרבותית. גם אם רבים במערב אינם רואים זאת כך, ישראל רואה עצמה כחלק מהציוויליזציה המערבית - העולם היודיאור־נוצרי שיסודותיו לא רק בשירה ההומרית ובפילוסופיה הסוקרטית, אלא גם בתהלים ובקהלת. אליה שואפת ישראל להתקרב ואיתה היא שואפת להזדהות.

זה מה שהפחיד כל כך ישראלים כשנתניהו קבע שעל ישראל להפוך לספרטה. הם לא ביכו את האפשרות שמיקרוניזיה תפסיק להצביע לטובתנו במועצת הביטחון, אלא את הניתוק מה"אלמה מאטר", האם המזינה - אירופה וצפון אמריקה, המדינות "המתוקנות", הליברליות, הדמוקרטיות, החופשיות והמוסריות שישראל רואה עצמה כחלק מהן. למעשה, נתניהו הכריז כבר בשבעה באוקטובר שהמלחמה

בחמאס היא מאבק ציוויליזציוני בין המערב ובין ברבריות, בין האור לחושך. בנאום ספרטה, רבים פחדו שישראל עברה לצד הלא נכון בדיכטומיה הזאת; שהיא בחרה בספרטה הברברית על פני אתונה המערבית.

אולם לא כל הישראלים פחדו. גם אם הרוב, משמאל ומימין, קיבלו כעובדה קיימת ורצויה את החזון המסורתי של "עם ככל העמים" ואת השילוב בעולם המערבי, בקצה הימני של הספקטרום הפוליטי הישראלי מסתתרת אידיאולוגיה שהייתה מברכת ספרטניזציה של ישראל. האידיאולוגיה הזאת, שאותה יצר והוביל הרב מאיר כהנא, לא רק דחתה את חזונו של בן-גוריון – "הרשע", כהגדרתם – אלא ראתה בו סכנה קיומית, איום שחמור יותר מכל אויב צבאי חיצוני.

הכהניזם והיישום המעשי שלו, גם אם הוא אינו מבוצע על ידי כהניסטים פר סה, הוא מפתח להבנת הפוליטיקה הישראלית העכשווית. מה שלמראית עין נדמה כפרובוקציות אימפולסיביות, טעויות דיפלומטיות או לשון חסרת אחריות הוא למעשה יישום שיטתי ומכוון של דוקטרינה אידיאולוגית שמטרתה לנתק את ישראל מהמערב. הניתוק הזה אינו תוצר של נסיבות או של כישלון מדיני, אלא מטרה תיאולוגית מוצהרת. הדוקטרינה הכהניסטית של "אמירת אמת" – התגרות מכוונת במערב ופרובוקציה פומבית – לא נותרה בשולי השיח הפוליטי. היא חדרה בהדרגה ובחשאי אל לב הפוליטיקה הישראלית, אל שרים בכירים ואל דרכי הפעולה של הממשלה. הבנת התהליך הזה חיונית להבנת המציאות הישראלית העכשווית ולהבנת התרחקותה של ישראל מהמערב, לא למרות מנהיגיה אלא בגללם.

מחלת השעטנז

קשה להאמין שצריך להציג בפני הישראלי הממוצע את הרב כהנא, מהמנהיגים והמטיפים הקיצוניים ביותר שפעלו אי פעם בישראל, על אחת כמה וכמה מתוך הכנסת, מי שמתוך תנועתו יצאו מחבלים יהודים כדוגמת עדן נתן-זאדה וברוך גולדשטיין. פעולותיו של גולדשטיין במערת המכפלה בערב פורים 1994 הובילו להגדרת תנועתו של כהנא, תנועת כך, כארגון טרור ולהוצאתה אל מחוץ לחוק.

אבל מעבר לאלימות, כהנא הציע תפיסת עולם שלמה שהציבה שאלה מהותית: מי האויב האמיתי של העם היהודי? עבור כהנא, התשובה הייתה ברורה: לא האיראנים ואפילו לא הפלסטינים, כי אם עצם השאיפה היהודית להזדהות עם תרבות הגויים ולחקות אותה, ובמיוחד את המערב. להמחשת הנקודה הוא אפילו החזיר מהכתובים מושג ישן: "מתיוונים". כזכור מספר חשמונאים, המתיוונים היו היהודים שאימצו את התרבות ההלניסטית ("יוונית") ודחו את היהדות כדי להשתלב תרבותית, דתית וכלכלית עם המרחב הלא-יהודי. הם גם נלחמו שכם אל שכם לצד היוונים נגד אחיהם היהודים, ובקורותיו של עם ישראל הם זכורים כגיס חמישי, כבוגדים. בהשאלה של ההגדרות הללו בנות 2,200 השנים, בעיני כהנא נתפסו יוסי שריד, שולמית אלוני ודומיהם כמתיוונים המציבים לעם היהודי סכנה גדולה יותר מאשר יאסר ערפאת וחסן נסראללה.

סוגיית ההתייוונות הטרידה את כהנא באופן אובססיבי כמעט. בעת כהונתו כחבר כנסת, מ-1984 ועד 1988, נאם בכנסת כ-185 פעמים, וב-94 מהן (51%) הזכיר את "המתייוונים", לרוב יותר מפעם אחת. לתלמידיו הטיף: "אנו חייבים להבטיח ולהוכיח לעצמנו שנעקור את המתייוונים מתוכנו, בעזרת השם, וזה עיקר המלחמה 'בימים ההם ובזמן הזה'. גם אז עיקר המלחמה היה במתייוונים ולא ביוונים, וגם בימינו, הבעיה היא לא בערבים אלא ביוסי שריד, וחובה ומצווה לומר 'ימח שמו וזכרו'. חובה לומר זאת".

דאגתו של כהנא נבעה מכך שהוא זיהה בתרבות המערב פיתוי שמעטים יכולים לעמוד בפניו, פיתוי שעשוי לטשטש את החיבור של היהודי ליהדות ולהרחיק אותו מתורת משה. אליבא דכהנא, מספרם של היהודים המתנערים מדתם לטובת הנכר עולה על זה של כל ההרואים שמחבלים ומדינות אויב עלולים להמיט על עם ישראל. ולא רק חילונים עלולים ליפול קורבן לפיתוי: "בעיית ההשפעה המערבית לא נמצאת רק בציבור החילוני, אלא גם בציבור הדתי. [...] האנשים האלה נגועים במחלת השעטנז - קצת יהדות וקצת תרבות מערבית".

הסכנה הטמונה בתרבות המערבית נשזרה בכתיבתו של כהנא מאז סוף שנות השבעים ועד הירצחו ב-1990, ומוטיב ההמרה של היהדות הטהורה בטומאה המערבית חוזר בכתביו שוב ושוב: "ערכים שהעלו את היהודי לדרגה רק במעט נמוכה משל המלאכים, מומרים באחרים המורידים אותו לרמה נמוכה משל הבהמה. [...] טהרת העם הנבחר מוחלפת בשיא החומרנות של לוס אנג'לס. צניעותה של קדושה נזנחת בבז, בעוד האומה טובעת במערומי תרבות נכר". גם הימין והדתיים אינם חפים מטיפוח הנגע, לדידו:

אפילו תחת שלטונו של [מנחם] בגין והשר הדתי [זבולון] המר, משקפים את ההתבוללות, את חיקוי תרבות המערב, את ה'גויות' הטפלה ואת חוסר היחוד של יוצריהם. [...] המושג של יעוד לגבי בוגר בית ספר במדינת היהודים הוא - מכונית (גדולה); בחורות (או בחורים); אמריקה! אמריקה וכל אשר אמריקאי! בורותו ביהדות ובמורשתו מדהימה. אדישותו ליעוד היהודי המיוחד של קדושה, פרישות וסגולה - מעוררת גועל נפש. בחורות יפות, קולנוע, בילוי - "כיף" - אלה אלוהי מדינת היהודים.

השפה שכהנא השתמש בה כדי לתאר את המערב ואת השפעתו חושפת את עומק הסלידה האידיאולוגית מהם. זו לא הייתה ביקורת מדודה על היבטים בעייתיים של התרבות המערבית, אלא תיאור אפוקליפטי של מערכת רעל רוחנית. המילים שבחר להשתמש בהן - זוהמה, טומאה, נגע, שעטנז, גועל נפש - משתייכות ללקסיקון הטוהרה הדתית. המערב אינו רק בעייתי או מסוכן; הוא טמא, במובן הדתי המלא של המילה.

השימוש במונחים אלו אינו מקרי. כהנא, שהיה רב אורתודוקסי מוסמך, ידע היטב מה משקלן ההלכתי והרגשי. "טומאה" ו"טוהרה" אינם מושגים מטפוריים ביהדות, אלא קטגוריות הלכתיות ממשיות שקובעות את גבולות המותר והאסור. כשהנא קבע כי התרבות המערבית היא "טומאה", לא היה זה ביטוי פיגורטיבי; הוא הכריז עליה כטמאה הלכתית, כזאת שיש להתרחק ממנה כפי שמתרחקים ממת או ממנודה.

הדואליזם החד של כהנא לא השאיר מקום לפשרה או לגוונים. בעולמו היו רק שני מצבים אפשריים: טוהרה מלאה או טומאה מלאה, קדושה או חילול, יהדות אותנטית או בגידה. כל ניסיון לשלב בין יהדות למודרניות, בין מסורת לחופש אישי, נתפס כמחלת השעטנז, כערבוב אסור ומסוכן. עמדה זו מנוגדת לחלוטין לתפיסה ברוב זרמי היהדות המודרנית - היהדות הרפורמית, חלקים מהיהדות האורתודוקסית, היהדות הדתית לאומית המרכזית - שמנסים למצוא איזון בין שני העולמות.

החשיבה הבינרית הזאת משקפת פרדיגמה דתית פונדמנטליסטית קלאסית. במחשבה פונדמנטליסטית האמת היא אחת ובלתי נתונה לפשרה, ומי שאינו לצידה הוא בהכרח נגדה. לא ייתכנו "קצת יהודי" או "קצת חילוני"; ייתכנו רק יהודי אמיתי או בוגד. זוהי תפיסה שאינה מכירה בקונפליקטים פנימיים, בספקות, בתהליכים הדרגתיים.

גטו מרצון

אבל הדואליזם הכהניסטי לא היה רק עניין של פילוסופיה פנימית או של הגדרת זהות. הוא היה קשור ישירות לשאלה הגדולה יותר: מה מקומה של ישראל בעולם? ובפרט, כיצד צריכים להיראות יחסיה עם המערב? בניגוד לבן-גוריון ולירושיו הפוליטיים, שראו בבידוד סכנה קיומית וביקשו "להקיש על כל דלת", כהנא הפך את המשוואה על פיה. בעיניו, הסכנה האמיתית הייתה דווקא הניסיון להשתלב, השאיפה להיות חלק ממשפחת המערב, דווקא הרצון להתקבל באירופה ובאמריקה.

הפסוק "הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב" מספר במדבר לא היה עבור כהנא תיאור ניטרלי של המציאות ההיסטורית, ובוודאי לא קללה או גורל עגום. זה היה אידיאל נורמטיבי, מצווה אידיאולוגית שעל העם היהודי לשאוף אליה. הבידוד לא היה מצב שיש לברוח ממנו אלא מטרה שיש להשיגה: היהודים צריכים לחיות לבדם, מנותקים מהגויים, לא משום שאין ברירה אלא משום שזו הדרך היחידה לשמור על טוהרתם ועל זהותם, וכך להגיע לגאולה. זו גם הייתה הסיבה לשאיפתו לבצע טרנספר לערבים, שהרי לדידו יהודים וגויים אינם יכולים לדור זה לצד זה.

בעיניו, הגלות לא הייתה תקופה של חולשה וסבל אלא דווקא תקופה שבה העם היהודי היה מוגן מפני התבוללות. כל עוד היהודים חיו בגטאות, מופרדים בכוח מהגויים, הם נשארו יהודים. הבעיה התחילה כשהגיעה האמנציפציה, כשפתחו את שערי הגטו ואפשרו ליהודים להשתלב בחברה האירופית. זו הנקודה שבה התחילה ההתייוונות המסיבית, זו הנקודה שבה יהודים התחילו לאבד את זהותם. ואם בגלות האמנציפציה הובילה להתבוללות, לא כל שכן בישראל, שבה היהודים הם רוב וחיים במדינה עצמאית שמנסה בכל כוחה להידמות למערב.

מסקנתו של כהנא היא שיש להקים גטו מרצון - לא בהכרח גטו פיזי אלא גטו תרבותי, רוחני, אידיאולוגי. ישראל צריכה לבנות חומות תרבותיות גבוהות שימנעו את חדירתן של השפעות מערביות. הבידוד אינו עונש, אלא מקור להגנה. העולם הגדול שם בחוץ, המערב על כל התרבות והחופש והפיתויים שבו, מסוכנים בדיוק מפני שהם מושכים כל כך. ככל שהעולם החיצוני מזמין יותר, ככל שהוא מקבל יותר, כך הוא מסוכן יותר.

אמירת האמת

הבידוד הזה לא היה אמור להישאר עיקרון תיאורטי בלבד. כהנא דרש להפוך אותו לפרקטיקה מדינית, לדרך התנהלות יומיומית שתשדר למערב מסר ברור: אנחנו לא צריכים את האישור שלכם.

מכאן נבעה הדוקטרינה שכהנא כינה "אמירת האמת", שהייתה מרכזית במערכת המחשבה שלו. בעיניו, אחת הבעיות החמורות של מדינת ישראל היא הניסיון המתמיד להסתיר, להתחמק, לפעול בחשאי כדי לא לעורר את זעמו של המערב. לדוגמה, כשממשלת ישראל מקימה התנחלות באישון לילה, מתוך תקווה שלא יבחינו בכך בווינגטון או בבריסל וכך לא יתעורר זעמו של המערב, היא מראה חולשה וחוסר אמונה. כהנא דרש את ההפך המוחלט. בשיעור שמסר לתלמידיו הוא קבע: "בפרהסיה, לא בלילה! שמעתי פעם שרב גדול אמר להקים יישובים, אבל בשקט. לא זו הדרך. אין שרה של מצרים נופל אלא ביום! צריך להזמין את כל רשתות הטלוויזיה, שיראו ויצלמו".

זו קריאה ברורה לא רק לפעול, אלא לעשות זאת תוך כוונה להתגרות, להתריס, לעורר תגובה. המטרה היא לא רק היישוב או ההר, אלא ההפגנה עצמה. הזמנת רשתות הטלוויזיה אינה תופעת לוואי אלא חלק מהותי מהפעולה, אולי אפילו החלק החשוב מכולם. כהנא דרש להפוך כל מעשה מדיני לטקס פומבי של התרסה. זו לא סתם אסטרטגיה תקשורתית; זוהי תיאולוגיה פוליטית שלמה. ההסתרה היא בגידה כפולה - ראשית במטרה עצמה, כי היא מעידה על בוש או היסוס, ושנית - וחמור יותר - זוהי בגידה באמונה. הפעולה בלילה אומרת: אנחנו חוששים מתגובת הגויים יותר משאנחנו מצוים לציית לאל, המעוניין ביישוב הארץ. הפעולה ביום, לעיני כול, היא מעשה של אמונה טהורה. היא מצהירה שהבחירה נפלה, והאל ניצח את המערב.

הדוקטרינה הזאת מבוססת על הנחה תיאולוגית יסודית: הפחד ממה שהמערב יחשוב הוא למעשה כפירה. כהנא טען ש"מבחן האמונה הוא כשיש סכנה, דווקא כשיש טלוויזיה". המילה "מבחן" מכרעת כאן. זה אינו מצב שצריך להימנע ממנו, אלא הזדמנות להוכיח אמונה. ככל שהסיכון גדול יותר, ככל שהמערב כועס יותר, כך המבחן משמעותי יותר. זהו היפוכו של ההיגיון הדיפלומטי המקובל. בשעה שדיפלומטיה מסורתית מבקשת למזער חיכוכים ולהימנע מעימותים מיותרים, כהנא רואה בעימות עם המערב הזדמנות רוחנית. בכל פעם שישראל מתריסה בפני המערב ועומדת בלחצים שהוא מפעיל עליה, היא מחזקת את אמונתה. כל פעם שהיא נכנעת ללחץ, היא חוטאת לאמונתה.

יתרה מזו, כהנא הפנים לוגיקה פטליסטית לגבי יחסי ישראל והמערב: "הגוי שונא אותנו אם נעשה כך או אחרת". אנטישמיות אינה תוצאה של מדיניות ישראלית, היא קבוע אונטולוגי. השנאה כלפי ישראל היא חלק מהבחירה האלוהית, מהמצב המבני של היות עם ה'. לכן כל ניסיון לרצות את המערב הוא לא רק חסר תועלת, הוא גם נובע מאי־הבנה של מהות העם היהודי. העם היהודי אינו יכול שלא להיות שנוא, כי השנאה היא חלק מייעודו. הניסיון להימלט מהשנאה הזאת דרך התפשרות או דרך אימוץ ערכים מערביים הוא ניסיון נואל לברוח מהייעוד עצמו.

אבל כהנא לא הסתפק בביקורת. הוא פיתח טענה תיאולוגית רדיקלית עוד יותר: בעלי ברית אינם רק מיותרים, הם מונעים את הגאולה. "כל זמן שיש לנו 'ידידים' המשיח לא יבוא, כי כל זמן שיש לנו 'ידיד', עם ישראל לא יתלה את יהוה בה". בריתות הן מכשול רוחני, לא נכס. הן מונעות מעם ישראל להגיע למצב של תלות מוחלטת באל, ולכן הן מעכבות את תהליך הגאולה. רק כשישראל תעמוד לבדה לגמרי, ללא כל תמיכה אנושית, רק אז היא תיאלץ לבטוח באל בלבד. ורק אז יוכל האל להתגלות. זוהי תיאולוגיה הרואה בבידוד מוחלט תנאי הכרחי לישועה. המערב, בהיותו מזמין ותומך, למעשה מפתה את ישראל להיכשל במבחן האמונה. הוא מציע לה קיום ללא אל, ביטחון ללא נס, ובכך הוא מעכב את הגאולה יותר מכל אויב.

כהניזם 2025

את מורשתו זו של כהנא אפשר למצוא כיום בכנסת. איתמר בן גביר, השר המכהן לביטחון לאומי ויושב ראש מפלגת עוצמה יהודית, התחנך על ברכי הכהניזם, אף על פי שהוא עצמו התנער מכהנא, והתנהלותו בהתאם לאידיאולוגיה הכהניסטית "האותנטית" פתוחה לדיון ביקורתי. בנעוריו היה בן גביר פעיל מרכזי בתנועת כך ותלמיד בשיבת הרעיון יהודי, ויש לו שורשים כהניסטיים עמוקים. השורשים האלה באים לידי ביטוי בפרקטיקה הפוליטית הנוכחית שלו, במיוחד באימוץ הדוקטרינה הכהניסטית המציבה את אמירת האמת כעקרון פעולה מרכזי.

מאז מינויו כשר בכיר בסוף 2022 ביצע בן גביר פעולות והשמיע אמירות שנתפסות בקרב ציבור רחב בישראל כהתרסה חסרת אחריות כלפי בעלות ברית, כסיכון מעמדה של ישראל בעולם. האבחנה הזאת נכונה, אך מקורה של ההתרסה אינו רק ברצון "לרצות את הבייס" או בילדותיות, אלא בתורת כהנא. לשיטתו של בן גביר, עצה דיפלומטית היא דבר הראוי לבוז, גינוי בינלאומי הוא אות של כבוד, וייזום פרובוקציות וחרמות הוא מעשה שיש להתגאות בו.

ימים ספורים בלבד אחרי מינויו כשר, בינואר 2023, עלה בן גביר להר הבית. זה לא היה הביקור הראשון שלו באתר הקדוש, אבל זו הייתה הפעם הראשונה שבה עשה זאת בכובעו כשר בכיר מכהן בממשלת ישראל. בן גביר ידע היטב שעלייתו להר תעורר סערה דיפלומטית בינלאומית, שאולי אפילו תהדהד את עלייתו של אריאל שרון להר הבית בספטמבר 2000, שנחרטה בזיכרון הלאומי כאירוע שהוביל לתחילת האינתיפאדה השנייה. למרות בקשותיו של נתניהו ולמרות הזהרותיה של ארצות הברית החליט בן גביר לקיים את הביקור כמתוכנן, ואף דאג לצלם את האירוע כמעט במלואו, בדיוק כפי שדרש כהנא: בפרהסיה, באור יום ועם מצלמות – שכולם יראו וידעו.

התגובה שקיווה לה לא איחרה לבוא, וגינויים הגיעו מכל עבר. האצבע בעין עבדה, והפרובוקציה המשיכה. מאז שב בן גביר ועלה להר הבית, ובכל ביקור חצה קו אדום נוסף. באוגוסט 2024 הוא הכריז על שינוי מדיניות המתיר תפילה יהודית באתר, ובאוגוסט 2025 הוא הפך לשר הראשון שהוביל בגלוי תפילה מאורגנת בהר הבית. הוא אמר בריאיון שאם היה עושה כל מה שרצה, הדגל הישראלי היה מתנוסס בהר

הבית, וכששאלו אותו אם יבנה שם בית כנסת, השיב בחיוב. ההיגיון המארגן כאן הוא כהניסטי: העולם נגדנו בכל מקרה, לכן אין טעם לנסות לרצות אותו, וגם הניסיון המאוּלץ לנסות להשתלב בקרב מדינות המערב ולחפש את קבלתן הוא מוטעה מיסודו.

ביוני 2025 הגיעה שעת מבחן נוספת לדוקטרינה. בריטניה, קנדה, אוסטרליה, ניו זילנד ונורווגיה (ומאוחר יותר גם הולנד) הכריזו על סנקציות חסרות תקדים נגד בן גביר ובצלאל סמוטריץ', והשיתו עליהם איסורי נסיעה והקפאת נכסים בגין הסתה לאלימות קיצונית והפרות זכויות אדם פלסטיניות. זו הייתה הפעם הראשונה בהיסטוריה ששרים ישראלים מכהנים סופגים סנקציות מדמוקרטיות מערביות. בלוגיקה דיפלומטית רגילה סנקציות כאלה אמורות לגרום לתיקון מסלול, אבל בן גביר עשה את ההפך המוחלט.

תגובתו הייתה חיבוק נלהב של הבידוד. הוא הצהיר בחיך שהסנקציות אינן מפחידות אותו וכי הוא ימשיך לפעול למען המדינה. זו בדיוק העמדה שכהנא ביקש. הסנקציות אינן מרתיעות; הן מאמתות – הן מוכיחות שהעולם נגדנו, שהגויים שונאים אותנו, ולכן אסור לנו להתחשב בהם. זוהי לוגיקה של חיזוק דרך דחייה: ככל שהמערב מתרחק יותר כך הופכת ישראל טהורה יותר, נאמנה יותר לעצמה. הסנקציות הופכות למדליות כבוד, להוכחה שהשר לא נכנע ללחצים המערביים אלא מדבר "אמת", בניגוד לכל מבקריו.

דוקטרינה זו פועלת גם דרך ניסיון מכוון לחבל במדיניות המוצהרת של ישראל. כך אירע למשל בתחילת אוקטובר השנה, כאשר פעילת האקלים גרטה טונברג נעצרה כשהמשט שהובילה לעזה סוכל על ידי כוחות הביטחון הישראליים. לאחר שחרורם התלוננו טונברג וחבריה בפני התקשורת הזרה על התעללות והשפלה שספגו בבית הכלא הישראלי. משרד החוץ נאלץ לפרסם הודעת הכחשה, אך בן גביר פרסם במקביל הודעה משלו: "התגאיתי בכך שאנחנו מתייחסים לפעילי המשט כתומכי טרור. מי שתומך בטרור הוא טרוריסט, ומגיע לו תנאים של טרוריסטים. אם מישהו מהם חשב שיגיע לכאן ויקבל שטיח אדום וחוצרות – התבלבל. כדאי שירגישו היטב את התנאים בכלא קציעות, ויחשבו פעמיים לפני שהם מתקרבים שוב לישראל. ככה זה עובד". הצהרה זו נתפסה כהודאה של השר האחראי על מערכת הכליאה בישראל בכך שמשותפי המשט אכן ספגו התעללות, בניגוד לטענתה הרשמית של מדינת ישראל.

בשעה שישראלים דנים אם המדינה צריכה להיות יותר יהודית או יותר דמוקרטית, יותר סגורה או יותר פתוחה, יש מי שפועל להוציא את ישראל לגמרי מהדיכוטומיות הללו. כהנא ויורשיו אינם מציעים ספרטה וגם לא אתונה, כי שתיהן היו גזיות. הם מציעים ירושלים, לא כמטפורה למדינה יהודית מודרנית אלא כחזון של נפרדות קיצונית, של בידוד רצוי, של חיים מחוץ למערכת המערבית.

זה מה שבן גביר בונה, פרובוקציה אחר פרובוקציה. כל עלייה להר הבית, כל סנקציה אירופית וכל גינוי אמריקאי אינם תקלות דיפלומטיות. אלה הם צעדים מחושבים לקראת המטרה הכהניסטית: בידוד מוחלט שבו לא תישאר לישראל ברירה אלא לבטוח באל. אבל יש סכנה חמורה יותר, והיא אינה טמונה בבן גביר עצמו אלא בחדירה ההדרגתית של דוקטרינת אמירת האמת לשחקנים פוליטיים שאינם כהניסטים. כששר האוצר בצלאל סמוטריץ' מכריז על תוכניות להרחבת התנחלויות בדיוק כשהלחץ

האמריקאי גדל, כשעמיחי אליהו מצהיר לאוזני העולם על כוונה לייחד את עזה אחרי שיפיל עליה פצצת אטום, כשדמויות מהליכוד מתחילות לדבר על אי־התחשבות בדעת הגויים – כל אלה משתמשים בשפה הכהניסטית אף שאינם בהכרח כהניסטים. הפרובוקציה המכוונת הפכה לכלי פוליטי לגיטימי.

השלכות התהליך הזה על החברה הישראלית מרחיקות לכת. נרטיב העומק הציוני, שהציג את ישראל כשותפה ערכית למערב, כחלק מהעולם הדמוקרטי החופשי, מתחיל להתערער. מה שהיה פעם קונסנזוס – התפיסה שישראל חייבת לשמור על קשריה עם אירופה ואמריקה – הפך לשאלה פתוחה. דור של ישראלים גדל בזמן שפוליטיקאים בכירים מציגים את המערב לא כבעל ברית טבעי אלא כמקור ללחצים בלתי לגיטימיים. הדור הזה רואה שרים בכירים סופגים סנקציות אירופיות ומגיבים בגאווה. המסר שחודר הוא שאולי אין צורך להיות חלק מהמערב; אולי הבידוד לא רק נסבל, אלא אף רצוי.

מבחינה בינלאומית, הסכנה ממשית. ישראל כבר מצויה בבידוד דיפלומטי מסוים, במיוחד באירופה. אם התהליך יימשך, נותרת השאלה מי יהיו בעלי הברית של ישראל בעולם שבו היא בוחרת בניתוק מהמערב. הכהניזם אינו מציע תשובה, כי הוא אינו מחפש בעלי ברית אלטרנטיביים. הרעיון הוא בידוד מוחלט. אבל מדינה מודרנית אינה יכולה להתקיים בבידוד כזה. אי־אפשר לנהל כלכלה בלי סחר בינלאומי, אי־אפשר להבטיח ביטחון בלי בעלי ברית, אי־אפשר לחיות בחברה פתוחה כשכל השערים נסגרים. הפער בין החזון התיאולוגי ובין המציאות המדינית בלתי ניתן לגישור.

האירוניה היא שבן־גוריון פעל במשך עשרות שנים כדי "להקיש על כל דלת" ולהבטיח שישראל לא תישאר לבדה, וכעת שרים בכירים בממשלת ישראל פועלים בשיטתיות כדי לסגור את אותן דלתות, לא מתוך חוסר ברירה אלא מתוך אמונה. הבחירה העומדת על הפרק באמת אינה בין ספרטה לאתונה; הבחירה היא בין שני חזונות סותרים בתכלית של ישראל – "עם ככל העמים" מול "עם לבדד ישכון". ולראשונה מאז הקמת המדינה, הכף נוטה.

הערות שוליים

[1][†] Edith Hall, *Introducing the Ancient Greeks: From Bronze Age Seafarers to Navigators of the Western Mind*, New York: W. W. Norton & Company, 2015

[2][†] אברהם בן־צבי וגד ורשה, **להקיש על כל דלת**, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2023.